

RUOTSI, MONIKIELINEN KANSALLISVALTIO

Sally Boyd ja Leena Huss (toim.) *Managing multilingualism in a European nation-state. Challenges for Sweden.* Clevedon: Multilingual Matters 2001. (Ilmestynyt myös Current Issues in Language and Society -julkaisussa 7/1.) 86 s. ISBN 1-85359-558-6.

JOHDANTO

Tunnetut Ruotsissa toimivat kielentutkijat SALLY BOYD ja LEENA HUSS ovat toimittaneet teoksen, joka käsittelee Ruotsin kielipoliittista tilannetta. Teos koostuu neljästä artikkelista, joissa aihetta lähestytään toisaalta kansalliskieli ruotsin tilan-

teesta käsin ja toisaalta taas maassa puhuttavien vähemmistökielten oikeuksien näkökulmasta. Myös koulujen kielipoliittikkaa ja Euroopan unionin mukanaan tuomia kieli-ongelmia käsitellään.

Laajahkossa johdannossaan Boyd ja Huss esittelevät niitä maailmanlaajuisia poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia muu-

toksia, jotka ovat vaikuttaneet eurooppalaisten kansallisvaltioiden kielipolitiikkaan. Globalisaatio, Euroopan unionin jäsenyys ja Yhdysvaltain kasvava hegemonia ovat vaikuttaneet Ruotsin tapauksessa perinteisesti kansalliselle pohjalle perustuvaan talouteen, ulkopolitiikkaan, puolueettomuuteen ja liittoutumattomuuteen. Kielipolitiikassa tämä on tarkoittanut ruotsin kielen sekä status- että korpussuunnittelun uudelleenarvioimista. Tähän saakka esimerkiksi ruotsin kielen aseman turvaamista lailla ei ole pidetty tarpeellisena. Toisen maailmansodan jälkeen maahan on syntynyt lukuisia maahanmuuttajaryhmiä, ja vähitellen myös omat kansalliset vähemmistöt ovat saaneet äänensä paremmin kuuluviin. Ruotsi onkin ratifioinut Euroopan neuvoston vähemmistökieliosopimuksen vuonna 2000 (Suomen tilanteesta ks. Uusi kielilaki 2001: 98–99).

Boyd ja Huss referoivat ruotsalaisessa yhteiskunnassa käytyä keskustelua vähemmistökielten asemasta ja englannin uhasta ruotsille. Virallisen vähemmistökielen aseman ovat nykyään saavuttaneet suomi, meänkieli, saame, jiddiš ja romani. Suomen aseman kehitykseen he kiinnittävät erityistä huomiota. Pitkään on keskusteltu siitä, ovatko meänkieli ja suomi eri kieliä. Eri saamen kielten asema on myös ollut esillä, ja vähemmistöasema näyttää vahvistaneen pohjoissaamen mahdollisuuksia muiden saamelaiskielten kustannuksella. Erityisesti mainitaan vähäpuhujaisen eteläsaamen ongelmat. Viittomakieliset olisivat myös halunneet kielelleen samat oikeudet kuin mainitut vähemmistöt, mutta toistaiseksi tähän ei ole päästy. Suomen perustuslaki mainitsee myös viittomakielen (§ 17).

Keskustelu ruotsin asemasta ja englannin uhasta liittyy erityisesti Ulf Telemannin nimeen. Vuonna 1989 ilmestyneessä artikkelissaan hän hahmottaa kuvaa tulevaisuuden Euroopasta, jossa englantia on laajasti

julkisen viestinnän kieli ja jossa kansalliskieliä käytetään vain paikallishallinnossa, kotiseutukirjallisuudessa ja muissa lähikontaktissa. Keskustelu on jatkunut vilkkaana paitsi kielentutkijoiden keskuudessa myös julkisessa sanassa. Vuonna 1997 maan hallitus antoi Ruotsin kielilautakunnalle tehtäväksi laatia suunnitelman ruotsin kielen tukemiseksi. Suunnitelma ilmestyi seuraavana vuonna, ja se sisältää monia suosituksia. Boyd ja Huss pitävät suunnitelmaa hyvänä siinä mielessä, että se nostaa kielipolitiikan kysymykset julkisesti pohdittavaksi. He kuitenkin kritisoivat sitä vähemmistökielten huomiotta jättämisestä ja ovat kirjoittaneet siihen vastineen. Suunnitelmassa esimerkiksi kirjoitetaan, että kaiken opetuksen Ruotsin kouluissa tulisi tapahtua ruotsin kielellä. Boydin ja Hussin mielestä parempi olisi vaatimus, että kaiken opetuksen Ruotsin kouluissa tulisi tapahtua oppilaan äidinkielellä. Suomen kielilakiuudistuksessa on kiinnitetty huomiota juuri tähän. Tavoitteena on ollut kielilainsäädäntö, joka tukee jokaisen oikeutta omaan kieleen ilman, että jotain kieltä pyrittäisiin lain voimin suojelemaan (Uusi kielilaki 2001: 11–19, 145).

Toimittajat kertovat johdannossa myös omat taustansa. Sekä Boyd että Huss ovat muuttaneet Ruotsiin 1970-luvulla ja avioituneet ruotsalaisen miehen kanssa. Molemmat ovat kasvattaneet lapsensa kaksikieliksi. Ruotsin kielipoliittista tilannetta kuvatessaan he katsovat olevansa toisaalta ulkopuolisia, ja toisaalta he tuntevat ruotsalaisen yhteiskunnan jo sisältäkinpäin. Boyd on kotoisin Yhdysvalloista ja puhuu äidinkielenään englantia, Huss on Suomesta ja puhuu äidinkielenään suomea. He ilmoittavat kirjoittavansa Ruotsin tilanteesta kriittisesti senkin uhalla, että tekstiä ei pidetä kohteliaana isäntämaata kohtaan. Ruotsia he pitävät hyvänä esimerkkinä maasta, jonka kielipoliittinen tilanne on

kovasti muuttunut viime vuosikymmenen aikana, ja toivovat, että teos antaa välineitä analysoida myös muiden maiden kieli-poliittisia tilanteita. Suomalainen lukija löytääkin teoksesta monia samoja huolenaiheita, joita meikäläisessäkin keskustelussa on nostettu esiin, kun on puhuttu kansalliskielen tulevaisuudesta globalisaation paineissa. Monet vähemmistökielikysymykset puolestaan on Suomessa ratkaistu toisin, tai sitten Ruotsin tapaukset eivät ole meillä olleet olennaisia.

ENGLANTI, RUOTSI JA EUROOPAN UNIONI

BJÖRN MELANDER tarkastelee artikkelissaan (*Swedish, English and the European Union*) kolmea kysymystä: englantilaisten lainasanojen tuloa ruotsiin, englantia käännettä lähdekielenä ja englantia uusien käyttöalojen valtaajana. Lainasanoja käsittelevä osuus on laajuudeltaan vain vähän toista sivua, ja Melander päätyy siinä varsin sovinnaiseen ja totuttuun tulokseen. Hänen mukaansa lainoja on ensinnäkin melko vähän: ruotsalaisessa sanomalehtitekstissä vain viisi sanaa tuhannesta on englantilaisia lainoja. Nämä eivät merkitse uhkaa ruotsin kielelle vaan pikemminkin kertovat kielen sopeutumiskyvystä ja rikastuttavat ilmaisuvaroja. Tosin ne saattavat aiheuttaa kielellistä eriarvoistumista, koska toiset osaavat englantia paremmin kuin toiset ja pystyvät siten paremmin ääntämään ja kirjoittamaan ne oikein.

Yksi englannin vaikutuksista on uusien genrejen ja tekstimallien siirtyminen englanninkielisistä lähdeteksteistä ruotsiin kääntämisen tuloksena. Vielä 1900-luvun alussa dominoivia lähdekieliä olivat saksa ja ranska, mutta vuosina 1926–1930 lähdeteksteistä englanninkielisiä oli jo 69 % ja vuosina 1986–1990 jo 92 %. Melander kuitenkin osoittaa, että englannin vaikutus

on itse asiassa vanhempaa, ja monet kielenkäytön muodot ja mallit ovat peräisin anglosaksisesta maailmasta.

Melander siteeraa monia artikkeleita, joita Ruotsissa on viime vuosina julkaistu ja joissa käsitellään sitä, miten englantia on vallannut ruotsin käyttöaloja eli domeeneja. Kaikkein selvin esimerkki ovat luonnontieteet. Muita keskusteluun nostettuja aloja ovat viihde, kauppa ja teollisuus sekä politiikka ja hallinto. Jälkimmäinen viittaa erityisesti Euroopan unioniin. Melanderin äänenpainot ovat aika huolestuneita, ja monista lainatuista tutkimuksista päätellen asiasta keskustellaan Ruotsissa vilkkaammin kuin meillä. Syynä saattaa olla se, että Ruotsissa vasta viime vuosikymmenet ovat nostaneet kielipoliittisen keskustelun enemmän pinnalle. Suomessa taas kahden kansalliskielen politiikka on antanut ihmisille mallia usean kielen rinnakkaiselosta.

Melander on tehnyt myös selvityksen ruotsin kielen käytöstä EU:n hallinnossa. Hän on lähettänyt kielenkäyttöä koskevia kyselylomakkeita sekä Euroopan unionin 22 ruotsalaiselle kansanedustajalle että sen ruotsalaisille virkamiehille. Selvityksestä käy ilmi, että kansanedustajat käyttävät ruotsia lopulta yllättävän paljon: he esimerkiksi puhuvat sitä lähes aina yhteisistunnoissa, komiteoiden kokouksissakin lähes 80-prosenttisesti ja poliittisten ryhmien kokouksissa 67,5-prosenttisesti. Vain epämuodollisissa tilanteissa käytetään ruotsia vähemmän kuin englantia. Myös kirjoittamisessa eniten käytetty kieli on ruotsi. Tästä huolimatta Melander on huolissaan ruotsin asemasta ja kirjoittaa, että eurokansanedustajat saattavat useinkin turvautua englantiin, koska arvelevat, että käännös tai tulkkaukset ei välittäisi heidän ajatustaan oikein. Virkamiesten kohdalla tilanne on odotetusti aivan toinen, ja he arvioivat puhuvansa ruotsia vain noin kolmanneksen työajastaan toimistossa, ja komiteakokouksissa ruotsia

on mahdollista käyttää vain noin 10 prosenttia niiden kestosta.

Melander pohtii myös, onko ruotsi suorastaan jo uhanalainen kieli ja onko koko yhteiskunta tulevaisuudessa muuttumassa englanninkieliseksi. Tästä ei hänen mukaansa kuitenkaan ole pelkoa, koska vaikka englantia on monien työkieli, ei sitä sentään puhuta kotona lapsille. Ruotsia puhutaan yhtenäisellä maantieteellisellä alueella, ja lopulta se kuuluu maailman 100 puhutuin kielen joukkoon. Lisäksi maassa on vahva omakielinen infrastruktuuri, ja on olemassa selvä ruotsalainen identiteetti. Tilanne ei kuitenkaan ole ongelmaton, ja Melander ottaakin esiin neljä näkökulmaa, joissa lisääntyvä englannin käyttö saattaa koitua ruotsin tuhoksi. Ensimmäinen on tehokkuus. Tämä tarkoittaa sitä, että ihminen on yleensä älykkäimmillään ja sosiaalisimmillaan käyttäessään äidinkieltään. Häviääkö siis osa tehokkuudesta, jos opiskelu tai esimerkiksi hallinto tapahtuu vieraan kielen kautta? Toiseksi Melander puhuu epäinhimillistymisestä (*dehumanisation*), jossa julkisen elämän kieli on toinen kuin yksilön oma kieli, hänen lapsuutensa ja kasvuympäristönsä kieli, johon ovat kiinnittyneet hänen ihmiseksi kasvamisensa syvimmat kokemukset.

Kolmas näkökulma on intertekstuaalisuuden katoaminen. Tekstihän ovat aina syntyneet yhteydessä toisiin teksteihin, ja jos jotkin genret ja tekstityypit katoavat kokonaan jostain kielestä, on vaarana, että päädytään tietynlaiseen kapeaan koodiin, jossa ei ole mahdollista viitata kaikkiin elämän ilmiöihin. Konkreettisena esimerkkinä Melander mainitsee, että jos lääketieteellisiä tekstejä ei enää lainkaan julkaistaisi ruotsiksi, ei olisi mahdollista kirjoittaa sellaista kaunokirjallisuutta, jossa käsitellään terveysongelmia. Neljänneksi Melander ottaa esiin arvostuskysymykset. Lisääntyvä englannin käyttö saattaa tehdä siitä pres-

tiisikielen, jolla pystytään ilmaisemaan erilaisia intellektuaalisia tarpeita paremmin kuin ruotsiksi.

VÄHEMMISTÖKIELET RUOTSIN KOULULAITOKSESSA

JARMO LAINION artikkelin (*The protection and rejection of minority and majority languages in the Swedish school system*) aiheena on Ruotsin koululaitoksen kielipolitiikka. Ruotsihan on ollut maahanmuuttajien kielten opetuksen mallimaa aiemmin, mutta 1990-luvun alussa tilanne muuttui ja muun kuin ruotsin äidinkielenopetus romahti. Lainio käsittelee artikkelissaan tähän johdaneita syitä, joita ovat muiden muassa ruotsalaisen yhteiskunnan haluttomuus kasvat-
taa lapsia kaksikielisyyteen, vähemmistökielisten vanhempien haluttomuus siirtää oma kielensä lapsilleen ja yleinen tietämättömyys kielellisten oikeuksien merkityksestä. Eri äidinkielten kohtelu kietoutuu englannin asemaan ruotsin koululaitoksessa. Englannin omaksumista toisena kielellä kannatetaan laajasti, ja tämä tietysti vaikuttaa niiden koululaisten lukujärjestykseen, joiden äidinkieli on muu kuin ruotsi. Suomea Lainio käsittelee esimerkkinä vähemmistöäidinkielestä. Sen hiipuvaa asemaa Ruotsin koulutusjärjestelmässä kuvataan suhteessa kunnalliseen ja kansalliseen kielipolitiikkaan.

Äidinkielenopetukseen oikeutettuja suomen- ja meänkielisiä oppilaita on Ruotsin vähemmistöryhmistä kolmanneksi eniten. Edelle kiilaavat nykyään arabiankieliset ja entisen Jugoslavian kieliä (serbia, kroatia, bosnia) puhuvat oppilaat. Äidinkielenopetukseen oikeutettuja suomen- tai meänkielisiä lapsia on 13 530, mutta heistä vain 5 865 eli 43,3 prosenttia osallistuu tähän opetukseen. Kunnittain tilanne vaihtelee paljon, mutta yhdessäkään Lainion esimerkiksi nostamassa kunnassa opetuk-

seen osallistuneiden osuus ei yllä edes puoleen oikeutettujen määrästä. Silmäänpistävä yksityiskohta on, että meänkielen syvimällä tukialueella Tornionlaakson Pajalassa 784 oikeutetusta oppilaasta vain 145 eli 18,5 prosenttia osallistuu äidinkielen opetukseen. Suomen ja meänkielen virallinen vähemmistöasema ei ainakaan toistaiseksi näytä vaikuttavan kovin voimallisesti koulujärjestelmän kielipolitiikkaan.

Sellaisista suomen- ja meänkielisistä oppilaista, jotka ovat oikeutettuja ruotsin opetukseen toisena kielenä, vain 26,3 prosenttia saa tätä opetusta. Vertailun vuoksi kerrottakoon, että albaniankielisillä vastaava luku on 64,2 prosenttia, arabiankielisillä 63,1 prosenttia ja kurdinkielisillä peräti 68,0 prosenttia. On mielenkiintoista, että vaikka suomenkieliset ovat ruotsinkielisten jälkeen maan suurin kieliryhmä, se ei näy opetuksessa. Tämä kertonee suomenkielisten nopeasta assimiloitumisesta ruotsalaiseen yhteiskuntaan ja suomen kielen taidon heikentymisestä nuorimman polven keskuudessa.

Lainio kirjoittaa artikkelinsa loppupäätelmissä varsin kovasanaista tekstiä Ruotsin koululaitoksen kielipolitiikasta. Hänen mukaansa vastuu vähemmistöäidinkielten tukemisesta on yhteiskunnassa sysätty vapaaehtoistyölle ja yksityisen rahoituksen varaan. 1990-luvun talouslama on heikentänyt hyvinvointivaltiota, eikä se enää ole pystynyt takaamaan heikompien tasavertaisia mahdollisuuksia. Kunnat eivät ole huolehtineet kaksikielisen vähemmistön oikeuksista, eikä niistä ole myöskään tiedotettu kuntalaisille. Pluralismi ja demokratia uhkaavat jäädä toteutumatta. Vähemmistökielten ja myös ruotsi toisena kielenä -opetuksen asemaa on heikentänyt erityisesti englannin kasvava osuus. Ruotsin kielellinen kartta on tulossa yhä yksipuolisemmaksi, ja maa on 30-vuotisen suotuisan vähemmistöäidinkielten tukemi-

sen ja kaksikielisyyskasvatuksen jälkeen menettämässä suuren osan luovuudestaan ja kielellisestä sekä älyllisestä potentiaalistaan.

TEKSTIKÄYTÄNTEET SIIRTYVÄT KIELESTÄ JA KULTTUURISTA TOISEEN

BRITT-LOUISE GUNNARSSON (*Swedish tomorrow — a product of the linguistic dominance of English?*) kysyy artikkelinsa johdannossa, onko tulevaisuuden ruotsi englannin läpätunkema ja onko ruotsalaisilla pienenä kieliryhmänä ja Ruotsilla pienenä valtiona mahdollisuuksia säilyttää yksilöllisyytensä tulevaisuuden monikulttuurisessa kieliyhteisössä. Hän mainitsee esimerkkejä, joissa ruotsi on joutunut väistymään kansainvälisen lingua francan eli englannin tieltä. Päätaivoitteena artikkelissa on selvittää, mitä tapahtuu, kun ruotsalaiset ja angloamerikkalaiset kieli- ja tekstikulttuurit kohtaavat. Gunnarsson asettaa kysymyksen, mitä yleensä tiedetään siitä, miten eri kulttuuritausta näkyy teksteissä. Mitä tiedetään eri tekstikäytänteiden siirtovaikutuksesta kulttuurista toiseen? Artikkelin liikkua siis osittain samassa aihepiirissä kuin Melanderin kirjoitus.

Gunnarsson referoi eri maissa ja eri kielistä tehtyjä tutkimuksia, jotka koskevat tekstien kulttuurienvälistä transferia. Myös suomalainen tutkimus (Mauranen ja Tirkkonen-Condit) tulee huomatuksi. Mielenkiintoisista ja paraikaa etenevistä hankkeista esimerkkinä voisi mainita kansainvälisen mutta ruotsalaispohjaisen Electrolux-yrityksen esitteiden tutkimuksen. Tavoitteena on tässä ollut verrata saman yrityksen saman tuotteen erikielisiä esitteitä. Kieli, kulttuuri, markkinointitavat ja yritys kietoutuvat jännittävästi yhteen. Eroja on esimerkiksi siinä, miten ilmaistaan epävarmuutta, etäisyyttä, aitoutta tai maskuliinisuutta ja ▶

feminiinisyyttä. Kulttuurienväliset erot ovat suuria: Britanniassa korostuu kilpailu ja konflikti, kun taas Ruotsissa arvostetaan tasa-arvoisuutta, solidaarisuutta ja neuvottelevuutta konfliktin sijaan.

Kirjoittaja referoi myös sellaista tutkimusta, jossa on tarkasteltu eri äidinkielisten henkilöiden englanniksi tuottamia tekstejä. Päättulos voidaan Gunnarssonin mukaan tiivistää siten, että englanniksi kirjoitettaessa äidinkielen tekstikäytännöt siirtyvät väistämättä vieraaseen kieleen. Mauraseen viitaten hän vielä tähdentää, että suomalaisten englanninkieliset tekstit noudattavat suomen tekstirakenteita. Gunnarsson tarkastelee tekstilajien ja tekstikäytänteiden muutosta vielä siltäkin kannalta, että jotkin ruotsalaiset genret ovat vaarassa unohtua, koska ruotsin käyttö tietyillä domeeneilla on vähenemässä.

Artikkelinsa loppuluvussa Gunnarsson suhtautuu ruotsin tekstilajeja ja -käytänteitä kohtaavaan englannin vaikutukseen melko leppoisasti. Hänen mukaansa angloamerikkalaista vaikutusta ei tule pelätä, mutta kielenkäyttäjien on oltava koko ajan tietoisia vieraasta vaikutuksesta ja sen muodoista. Hän ei myöskään pidä pahana, jos ruotsin malli näkyy ruotsalaisen englanniksi tekemässä tekstissä, vaikka siitä puuttuisikin aggressiivisuus ja itsetehostus. Todellisuudessa harvat pystynevät erottamaan eri kieli- ja kulttuurialueiden tekstikonventiota.

MAAILMA ON TULLUT RUOTSIIN!

TOVE SKUTNABB-KANGAS ja ROBERT PHILLIPSON kysyvät artikkelissaan (*The world came to Sweden — but did language rights?*), ovatko kielelliset ihmisoikeudet tulleet Ruotsiin yhdessä monikielisuuden ja monikulttuurisuuden kanssa. Artikkelialkaa paljonpuhuvalla esimerkillä. Siinä kirjoittajat

kertovat Tukholman monikansallisuudestaan kuuluisan Rinkebyn lähiön metroaseman seinään maalatusta tekstistä, jossa lukee »*Världen har kommit till Sverige*». Se on kansallisvaltion liberaali tervetuliaistovotus niille ihmisille, jotka olivat saapuneet maahan tekemään työtä ja turvaamaan hyvinvointivaltion tulevaisuutta. Tämä euforia ei kuitenkaan kestänyt kauan. Maailma on jatkanut tulemistaan Ruotsiin, nyt uudessa globalisaatioksi kutsutussa muodossa, jossa englannin kielellä on merkittävä osa. Skutnabb-Kankaan ja Phillipsonin artikkeli käsittelee maailmanenglantiin liittyviä myyttejä, kielten tasa-arvoisuutta Euroopan unionissa ja sitä, miten kielelliset ihmisoikeudet toteutuvat maailmanlaajuisesti. Näillä kaikilla seikoilla on oma yhteytensä Ruotsin kielipolitiikkaan.

Maailmanenglantiin liittyviä myyttejä ovat kirjoittajien mukaan muiden muassa, että englanti on käytettävissä kaikkialla, että se avaa rajattomia mahdollisuuksia sitä hyvin taitaville ja että se on neutraali lingua franca. Tosiasiassa englannin käyttö toisissa ryhmissä ja konteksteissa sulkee koko ajan toisia ulkopuolelle. Sen käyttö tuottaa laajasti kielellistä eriarvoistumista. Kirjoittajat mainitsevat esimerkkejä Britannian entisistä siirtomaista. Edelleen on muistettava, että englanti on joillekuille äidinkieli ja kansalliskieli, joillekuille se on toinen kieli. Sitä vieraana kielinä oppineet ovat äidinkieliin verrattuna aina erilaisessa asemassa. Englanti on toisaalta kauppatavara ja toisaalta tappajakieli, joka vie käyttöaloja muilta. On erotettava lingua francana toimivan maailmanenglannin käsite postkolonialistisesta ja postnationalistisesta englannista ja sen leviämisestä. On analysoitava yhdessä globalisaation ja englannistumisen (*Englishisation*) monet muodot ja purettava näihin liittyvät myytit ja sumeat käsitteet.

Eri kielten tasavertaiseen kohteluun Euroopan unionissa kirjoittajat suhtautuvat

skeptisesti. He viittaavat siihen tilanteeseen, että yksikieliset ranskan- tai englanninkieliset eurokansanedustajat ja -virkamiehet näkevät monikielisyyden ja kielten tasa-arvon joka tapauksessa ja aina eri näkökulmasta kuin vaikkapa pohjoismaiset kollegansa, jotka taitavat hyvin kolmeakin kieltä. Kansallisten vähemmistöjen, kuten baschien tai walesilaisten, asiaa ymmärretään vielä huonommin. Kirjoittajat viittaavat kielipolitiikan (language planning) arvosidonnaisuuteen ja näkevät nykyiset kielelliset hierarkiakäsitykset ongelmallisina. Erikseen olisi aina määriteltävä yksilön ja yhteisön kielelliset oikeudet.

Skutnabb-Kangas ja Phillipson esittelevät eurooppalaisen vähemmistökielisopimuksen (1998) sisällön ja arvioivat sen onnistuneisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Puutteena he näkevät, että maahanmuuttajien kielet ja eri kielten murteet jäävät vaille huomiota. He esittelevät myös luonnosta yleismaailmalliseksi kielellisten oikeuksien julistukseksi, joka kirjoittamishetkellä oli UNESCOn käsiteltävänä. Suhautuminen julistuksen mahdollisuuksiin on pessimistinen kuten koko artikkelin sävy.

Monet länsimaat ovat Ruotsin tavoin luoneet itsestään kuvaa ihmisoikeuksia kunnioittavina demokratioina. Kielelliset seikat on kuitenkin yleensä unohdettu. Eriytyisen vaikeata on ollut saada opetusta omalla kielellä. Pelkkä äidinkielen opettaminen ei yleensä riitä takaamaan toimivaa kaksikielisyyttä eikä vähemmistökielen säilymistä. Kieli olisi saatava myös opetuksen välineeksi. Kirjoittajat esittelevät Ruotsin vähemmistökielten koulutustilannetta ja toteavat, että kaikilla kouluasteilla äidinkielen opetus on valinnaista ja että esikouluisa sitä ei ole ollenkaan. Omalla kielellä tapahtuvaa opetusta ei ole paljon tarjolla. Näin on siitä huolimatta, että Ruotsi on ratifioinut eurooppalaisen vähemmistökieliä koskevan asiakirjan, jonka kahdeksannes-

sa artikkelissa esitetään oikeutta äidinkieliin opetukseen kaikilla kouluasteilla. Lopuksi kirjoittajat vertaavat Ruotsin vähemmistökielten tilannetta ruotsin ja saamen asemaan Suomessa ja toteavat, että kielelliset oikeudet tältä osin toimivat meillä paremmin.

LOPUKSI

Ruotsin kielipolitiikkaa kansalliskielen, maailmanenglannin ja vähemmistöjen näkökulmasta käsittelevä teos on ajankohtainen myös Suomessa. Meillä maahanmuuttajaryhmät ovat pienempiä ja niitä on ehkä vähemmän kuin Ruotsissa, joten tilanne niiltä osin on erilainen. Omien vanhojen vähemmistöjen asiat on Suomessa järjestetty paremmin ja niiden oikeudet on laissa eksplisiittisemmin määritelty. Suomi on esimerkiksi ratifioinut eurooppalaisen vähemmistökielisopimuksen Ruotsia laajemmin.

Vähemmistöjen asioita koskevat kohdat ovat Boydin ja Hussin toimittamassa teoksessa erittäin kriittisiä. Ehkä tähän on aihetakin. Sain nimittäin osallistua elo- ja syyskuun vaihteessa pohjoismaisten kielilautakuntien kokoukseen, jossa teemana oli kielipolitiikka. Ruotsin kielilakiesitystä kommentoivassa esitelmässä kävi ilmi, että ruotsia kutsutaan esityksessä termillä *huvudspråk*. Se on tässä kontekstissa aika lauantunut termi: ehkä *pään* lisäksi on olemassa muita, vähemmän tärkeitä ruumiinosia.

Kansalliskieli ruotsin uhanalaisuudesta keskusteltaessa käytetään argumentteja, jotka ovat tuttuja myös suomalaisesta kielipoliittisesta keskustelusta. Näyttää kuitenkin siltä, että Ruotsissa asioista puhutaan suurempaan ja kriittisemmin kuin meillä. Voisi ajatella, että suomi puhujamäärältään pienempänä ja eri kielikuntaan kuuluvana kielenä olisi suurempien haasteiden edessä kuin ruotsi. Onko kyse ruotsalaisten yli-

reagoinnista, vai nukutaanko Suomessa ruususen unta? ■

HARRI MANTILA

Sähköposti: *harri.mantila@oulu.fi*

LÄHTEET

Suomen perustuslaki 2000.

Uusi kielilaki. Kielilakikomitean mietintö 2001:3. Oikeusministeriö.

VUOROVAIKUTUSTA JA VARIAATIOTA SUOMEN OPPIMISESSÄ

Taija Nieminen (toim.) *Vuorovaikutus ja suomen kielen oppiminen*. Kakkoskieli 3. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos 2001. 297 s. ISBN 951-45-9892-X.

Peija-Riikka Piiparinen-Rintaluoma (toim.) *Suomi toisena kielenä ja variaatio*. Kakkoskieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos 2001. 178 s. ISBN 951-45-9893-8.

Käsiteltävänä olevat teokset ovat ilmestyneet Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen Kakkoskieli-sarjassa, jossa on aiemmin julkaistu kaksi teosta (Kuruhila toim. 1996 ja Lauranto 1997). Sarjan artikkelit perustuvat kirjoittajiensa pro gradu -tutkielmiin, joiden ei ole annettu pitkään seisoa hyllyssä. Aikaa kirjoittajien pro graduista niiden kokoelmassa julkaistuihin versioihin on kulunut yleensä vain parisen vuotta. Suomenkielisen lukijakunnan kannalta julkaisusarja on mainio asia, sillä näin saa tietoa siitä, mitä tutkimuksen saralla tapahtuu. Kielenomaksumiseen liittyvä tieto on tarpeen monella taholla, kuten koulujen kielenopetuksessa ja aikuisten maahanmuuttajien suomenopetuksessa.

Useat artikkelit ansaitisivat laajemman arvioinnin kuin tässä on mahdollista antaa. En tee kielellisiä enkä teknisiä korjauksia, koska artikkeleiden ruokkoamiseen ei ole tässä tilaa. Käsittelen teokset vuoron perään ja kunkin artikkelin erikseen. Kiinnitän huomioni seikkoihin, joita pidän tärkeinä

aikuisten kielenomaksumisen tutkimisen kannalta.

VUOROVAIKUTUS JA SUOMEN KIELEN OPPIMINEN -TEOS

Ehkä aluksi on paikallaan pohtia, miksi artikkeleiden kirjoittajat ovat kiinnostuneet suomen oppimisesta juuri vuorovaikutuksen kannalta, sillä voihan kielenoppimista tutkia monesta muustakin näkökulmasta. Tärkein syy on ehkä se, että kielenomaksumisen tutkimuksessa on pitkään jätetty vähälle huomiolle sosiaalinen vuorovaikutus, jonka ansiosta se kuitenkin useimmiten tapahtuu. Artikkelikokoelma liittyy näin tutkimuksen eturintamaan. Yhtenä lisäsyynä saattaa olla myös se, että artikkelien laatijat opiskelevat Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksella, jossa vuorovaikutuksen ja eritoten keskustelun tutkimuksella on tunnetusti keskeinen sija. Kielenomaksumisen tutkiminen vuorovaikutuksen kannalta sopii luontevasti tähän laitoksen yleiseen suuntaukseen.